

МОРФОЛОГИЯ И ГРАФИЧНИ СХЕМИ ЗА ОПРЕДЕЛЯНЕ НА КЪРЛЕЖИТЕ ОТ СЕМЕЙСТВО *IXODIDAE* (*ACARI*, *ARACHNIDA*)

Станчо Петров, Татяна Билева

MORPHOLOGY AND GRAPHIC SCHEMES FOR IDENTIFICATION OF TICKS FROM FAMILY *IXODIDAE* (*ACARI*, *ARACHNIDA*)

Stancho Petrov, Tatyana Bileva

Abstract

The great human health and economic importance of the mites necessitate of their accurate identification to species. For that purpose a good recognition is necessarily of their morphology.

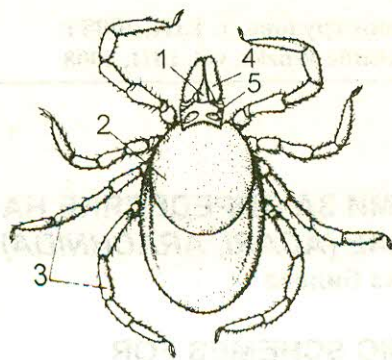
Key words: acari, morphology, keys, identification, *Ixodidae*.

Увод

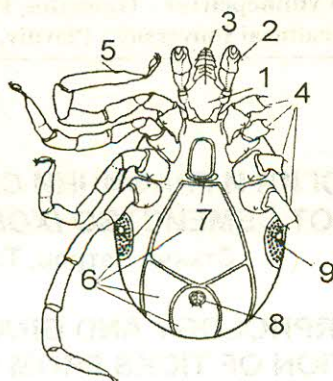
Кърлежите водят свободен, хищнически или паразитен начин на живот. Като ектопаразити по животните и човека много от тях смучат кръв и пренасят различни инфекции и инвазии.. Те сменят често своите гостоприемници и така лесно пренасят причинителите на заболявания.

Морфология на кърлежите. Тялото е несегментирано - телесните сегменти са напълно слети. На фигури 1 и 2 е посочено устройството на мъжки и женски кърлеж. Размерите им варират от по-малки от милиметър до 2 – 3 cm. Тялото на кърлежите се подразделя на главова част (*гнатосома*) и същинско тяло (*идиосома*). Идиосомата от своя страна се подразделя на *проподосома* (с два чифта предни крака), която в някои групи е отделена от останалата част на тялото с разграничителна бразда (*Acaridae* и др.) и *хистеросома*. Последната от своя страна се подразделя на *метаподосома* с 1 – 2 двойки задни крака и *опистосома* – заден отдел на тялото, лишен от крайници.

Гнатосома (глава). Представлява комплекс от органи за осезание, прикрепване, пробиване и смучене. Гнатосомата има широка основа, от която излиза израстък, наречен *хипостом* (фиг. 3), който е покрит с насочени назад шипчета. Над хипостома се разполага калъфчето на двете *хелицери*. Те се състоят от две членчета – едно неподвижно, обхванато от калъфчето и едно подвижно, снабдено с остри зъбчета. Чрез подвижните си членчета двете хелицери срязват кожата на гостоприемника и кърлежът вкарва хобота си в раната. Шипчетата на хипостома осигуряват здравето му прикрепване. Между хипостома и калъфчето на хелицерите се образува улей, наречен *предуствна*

Фиг. 1. Женски индивид, откъм гръбната страна

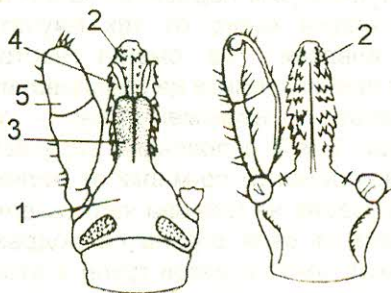

Фиг. 2. Мъжки индивид от коремна страна

- 1 – хобот;
- 2 – гръбен щит;
- 3 – ходилни крака;
- 4 – хелицери;
- 5 – порови полета

- 1 – основа на хобота ("главата");
- 2 – палпи;
- 3 – хипостом;
- 4 – крака;
- 5 – орган на Халер;

- 6 – щитчета от коремната страна;
- 7 – полов отвор;
- 8 – анален отвор;
- 9 – перитреми със стигми

Фиг. 3

- А – хобот – гръбно
- Б – хобот – коремно

- 1 – основа на хобота;
- 2 – хипостом;
- 3 – калъф на хелицерите
- 4 – хелицери;
- 5 – педипалпи

празнина, по която тече всмуканата кръв към устния отвор, в който се отварят каналите на слюнните жлези. На гнатосомата странично от хипостома се намират двете *педипалпи*, изградени от по четири членчета и покрити с четинки с осезателна функция.

И д и о с о м а (същинско тяло). образува се от сливането на телесните сегменти. Покрито е от еластична кутикула с много бразди. При някои кърлежи гръбно кутикулата е уплътнена и образува твърдо щитче. Към браздите отвътре се прикрепват мускули, които се разпъват при насмукване на кърлежите с кръв и идиосомата многократно се уголемява.

Храносмилателната система на кърлежите има джобовидни разклонения на червото (*дивертикули*), които максимално се изпълват с кръв след

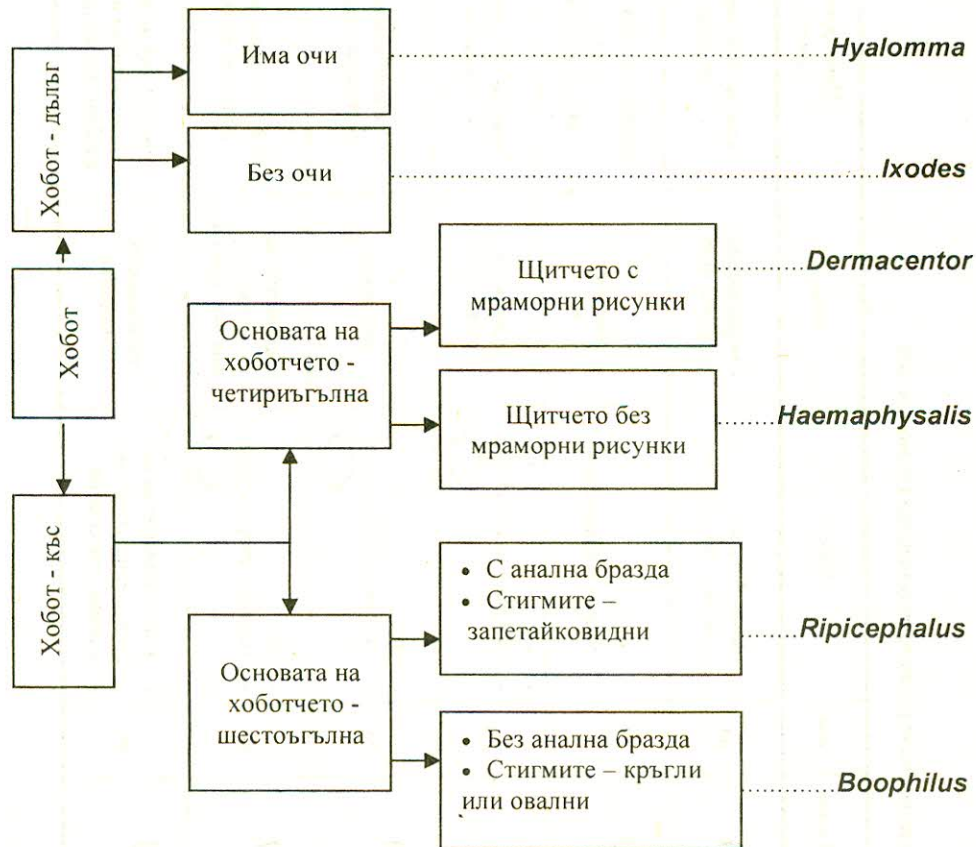
Таблица 1. Таблица за определяне на кърлежите от семейство *Ixodidae* до род

Род	Анална бразда	Очи	Хобоџ	Кокса I	Перитреми (стигми)	Каудални фестони
<i>Ixodes</i>		да	<ul style="list-style-type: none"> • тънък и дълъг • основа – правоъгълна 	неразделена, с дълъг шип	кръгли, без дорзален израстък	не
<i>Hyalomma</i>		да	<ul style="list-style-type: none"> • дълъг • основа – правоъгълна 	разделена	запетаковидна, често с дълъг дорзален израстък	11 бр.
<i>Voerlylus</i>	няма	да	<ul style="list-style-type: none"> • къс • основа – шестоъгълна 	целокрайна, с къс шип	кръгли, без дорзален израстък	няма
<i>Rhipicephalus</i>		да	<ul style="list-style-type: none"> • къс • основа – шестоъгълна 	разделена	запетаковидна, с дорзален израстък	11 бр.
<i>Dermacentor</i>		да	<ul style="list-style-type: none"> • къс • основа – шестоъгълна 	разделени; на палпите има 4-то членче	при ♂ с овална форма и дорзален израстък	11 бр.
<i>Haemaphysalis</i>		не	<ul style="list-style-type: none"> • къс, с разширение на 2-то членче на палпите • основа – квадратна 	неразделена, с къс шип	при ♂ с вид на лебела, къса запетаика и слабо изразен гръбен израстък	9 – 11 бр.

насмукване. Тази кръв те използват много дълго време – понякога години. Идиосомата носи 4 чифта ходилни крака (ларвите са с 3 чифта!), които завършват с нокътчета. Зад последния чифт крака (при някои зад втория или третия чифт) отстрани се намират дихателните стигми. Коремно при основата на втория чифт крака се намира половия отвор, а в задния край на идиосомата – аналния.

На фигура 4 и на таблица 1 са дадени схеми за определяне на пасищните кърлежи (*Ixodidae*) до род.

Фиг. 4. Графична схема за определяне до род на пасищните кърлежи (семейство *Ixodidae*)

Литература

- Вербев П. Обща епидемиология. София Изд. „Медицина и физкултура“, 1963.
 Гиляров М.С. (ред.). Жизнь животных. т. 3. Членестоноги. Изд. „Просвещение“, 1964.
 Курудимов П. Ръководство за унищожаване на вредните гризачи и насекоми. София. Изд. „Земиздат“, 1967.